

Παρουσίαση του θέματος του Συνεδρίου της NLS 2026

από την Patricia Bosquin-Caroz

ΜΕΤΑΒΛΗΘΕΙΑ

Οι μεταλλαγές της αλήθειας στην ψυχανάλυση

«Πάντα λέω την αλήθεια: όχι όλη, διότι όλη
δεν καταφέρνουμε να την πούμε. Το να την
πεις όλη είναι αδύνατο, από υλικής άποψης: οι
λέξεις λείπουν. Είναι μάλιστα αυτό το
αδύνατον που κάνει την αλήθεια να
συναρτάται με το πραγματικό.»

ZAK ΛΑΚΑΝ, *Τηλεόραση*

Το 24ο Συνέδριο της NLS σκοπεύει να διερευνήσει τις μεταλλαγές της αλήθειας στην ψυχανάλυση. Ο Λακάν συνόψισε στον νεολογισμό *μεταβλήθεια*¹ τις μεταλλαγές της αλήθειας που προκύπτουν σε μια ανάλυση ανάλογα με τις διαδοχικές αποκαλύψεις. Ισχυρίζεται ότι πρέπει να ανοιχτούμε στη διάσταση της αλήθειας ως μεταβλητής και προσθέτει ότι αυτό που λέει ο αναλυόμενος δεν είναι η αλήθεια, αλλά η μεταβλήθεια² του *συνθώματος*. Καθ' όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας του, ο Λακάν δεν εγκατέλειψε ποτέ την αναφορά στην αλήθεια, είτε την προσέγγιζε, αρχικά, ως *Την* αλήθεια είτε, αργότερα, ως πολλαπλή, μεταβλητή και ψευδόμενη. Ωστόσο, μια σταθερά παραμένει: η άρθρωση της αλήθειας ή των επιτελεσμάτων της αλήθειας με τη δομή της γλώσσας και της ομιλίας, και μάλιστα με τον «γλωσσικό ζωμό».³

1. Lacan J., «L'insu que sait de l'une-bénvue s'aile à mourre», μάθημα της 19ης Απριλίου 1977, αδημοσίευτο.

2. Στο γαλλικό πρωτότυπο: vari(é)té. Συμφυρμός που συνδυάζει varité και variété, που αποδίδεται επαρκώς ήδη από τον νεολογισμό «μεταβλήθεια». (Σ.τ.Ε.)

3. Στο ίδιο.

Αλήθεια, ακρίβεια και αποκάλυψη

Αρχικά, ο Λακάν αναδεικνύει μια άλλη διάσταση του λόγου, πέρα από την έκφραση και την διαμεσολάβηση: την αποκάλυψη. Η αποκάλυψη αναφέρεται στη φανέρωση μιας υποτιθέμενης κρυμμένης, συγκεκαλυμμένης αλήθειας και συμπίπτει με *τη στιγμή του οράν*. Έτσι, η αλήθεια πάει από την αποκάλυψη στην υπειφυγή ή διαφυγή, ενώ η ανάλυση ορίζεται ως μια σειρά αποκάλυψεων ιδιαίτερων για κάθε υποκείμενο. Στο θεμελιώδες κείμενό του «Λειτουργία και πεδίο της ομιλίας και της γλώσσας στην ψυχανάλυση»,⁴ ο Λακάν εισάγει την αντίθεση μεταξύ του πλήρους και του κενού λόγου: ο πλήρης λόγος είναι εκείνος στον οποίο πραγματώνεται η αλήθεια του υποκειμένου. Από αυτή την άποψη, η αλήθεια της αποκάλυψης αφορά την αλήθεια μέσα στον λόγο. «εδώ ερχόμαστε αντιμέτωποι με την πραγματικότητα αυτού που δεν είναι ούτε αλήθεια ούτε φέμα».⁵ Η πραγματικότητα διακρίνεται εδώ από την αναφορά στην ακρίβεια και δεν παραπεμπει σε καμία συμμόρφωση με μια αντικειμενική πραγματικότητα. Η αλήθεια ενός λόγου δεν βασίζεται στην αντιστοιχία της λέξης με το πράγμα. Ο ίδιος ο Φρόυντ, μετά από μακρές έρευνες, κατέληξε να εγκαταλείψει την πίστη στην αντικειμενική πραγματικότητα των τραυμάτων, η οποία, στο ασυνείδητο, δεν διακρίνεται «από τη συναισθηματικά επενδεδυμένη μυθοπλασία».⁶ Αυτό ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ θα το διατυπώσει ως εξής: Στην ανάλυση, δεν εναπόκειται σε εμάς «να πούμε αυτό που είναι», αλλά «να καταστήσουμε αλήθεια αυτό που ήταν. Υπάρχει και εκείνο που δεν κατέστη δυνατό να γίνει αλήθεια: τα τραύματα, αυτό που άνοιξε τρύπα [...] Σκοπός είναι να φέρουμε τον λόγο σε αυτό που δεν μπόρεσε να βρει τη θέση του στον λόγο».⁷

4. Λακάν Ζ., *Λειτουργία και πεδίο της ομιλίας και της γλώσσας στην ψυχανάλυση*, μτφ. Ν. Λινάρδου και Ρ. Μπλανσέ, Εκκρεμές, Αθήνα 2005, Συλλογή *Λακανικός προσανατολισμός*.

5. Στο *ίδιο*, σ. 86 και στο *Écrits*, σ. 256, Seuil, Παρίσι 1966.

6. Freud S., *Lettres à Wilhelm Fliess, 1887-1904*, PUF, Παρίσι 1956, επιστολή 69, με ημερομηνία 21 Σεπτεμβρίου 1897, σ. 191.

7. Miller J.-A., «L'orientation Lacanienne. Choses de finesse en psychanalyse», Μάθημα στο πλαίσιο του Τμήματος ψυχανάλυσης του Πανεπιστημίου Paris 8, παράδοση της 18ης Μαρτίου 2009, αδημοσίευτο.

Όμως κυρίως ο Λακάν θα τοποθετήσει το καινούργιο της φροϋδικής ανακάλυψης σε σχέση με αυτό που εισβάλλει στον λόγο του υποκειμένου, ο οποίος λόγος «εξελίσσεται κανονικά [...] στην τάξη του λάθους, της παραγνώρισης, ακόμη και της απάρνησης».⁸ Η αλήθεια αναδύεται υπό τη μορφή της παρανόησης, της παραδρομής, της παραπραξίας, υπό τη μορφή αυτού που σκοντάφτει και «[αποκαλύπτει] μια αλήθεια από πίσω», ένα άλλο νόημα. Αναδύεται υπό τη μορφή ενός σκοντάμματος που διακόπτει τη ροή της αφήγησης του υποκειμένου και το υπερβαίνει. «Η αλήθεια αρπάζει το λάθος από τον γιακά μέσα στην παρανόηση».⁹ Αυτό σημαίνει ότι το υποκείμενο δεν ξέρει τι λέει, λέει πάντα περισσότερα από όσα θέλει να πει, πάντα περισσότερα από όσα ξέρει να πει.

Αλήθεια, απώθηση και ιστορία

Όπως διευκρινίζει ο Ζ.-Α. Μιλέρ στο κείμενό του «Μια νέα συμμαχία με την απόλαυση»,¹⁰ για τον Λακάν, αρχικά μια ανάλυση συνίστατο στην πρόοδο, για το υποκείμενο, *Της* αλήθειας στον ενικό αριθμό, δηλαδή της αλήθειας που υποτίθεται ότι εγγράφεται στη συνέχεια μιας ιστορίας. Ο όρος ιστορία, όπως αναφέρεται από τον Λακάν στο «Λειτουργία και πεδίο της ομιλίας και της γλώσσας», ανταποκρίνεται στον όρο ασυνείδητο. «Το ασυνείδητο είναι το κεφάλαιο της ιστορίας μου που αναδεικνύεται λευκό ή καταλαμβάνεται από ένα ψέμα: είναι το λογοκριμένο κεφάλαιο».¹¹ Στην ανάλυση ζητούμενο είναι η ανασύσταση αυτής της ιστορίας. Οι μεθοδικές άρσεις της απώθησης, οι άρσεις του πέπλου, επιτρέπουν τότε την αποκατάσταση της συνέχειάς της και την ανακάλυψη της κρυμμένης αλήθειας. Η εμπειρία του Φρόυντ με τις υστερικές τον οδήγησε στο να μη συγχέει τη βιολογική μνήμη με την ανάμνηση, η οποία

8. Lacan J., *Le Séminaire*, livre I, *Les Écrits techniques de Freud*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 1997, σ. 291.

9. Στο *ίδιο*, σ. 292.

10. Βλ. Miller J.-A., «Une nouvelle alliance avec la jouissance», *La Cause du désir*, τχ. 92, Απρίλιος 2016.

11. Λακάν Ζ., «Λειτουργία και πεδίο...», *ό.π.*, σ. 92. Στο *Écrits ό.π.*, σ. 259.

αφορά την ανακατασκευασμένη ιστορία του υποκειμένου. Αυτή συνεπάγεται την επανυποκειμενοποίηση του γεγονότος και την εκ των υστέρων επαναδόμησή του. Γι' αυτό ο Λακάν όρισε καταρχάς την ψυχανάλυση ως την ανάληψη από το υποκείμενο της ιστορίας του, στο μέτρο που αυτή συγκροτείται από τον λόγο που απευθύνεται σε κάποιον άλλο.

Αναφερόμενος αργότερα στην περίπτωση της Ντόρα, θα χρησιμοποιήσει την έκφραση «εξελίζεις της αλήθειας», οι οποίες συμμετέχουν στις «διαλεκτικές ανατροπές»¹² και επομένως στην πρόοδο της ανάλυσης. Απώθηση και αλήθεια ήταν τότε αντώνυμα. «η εμπειρία της αποκάλυψης απαιτεί, προϋποθέτει, επικαλείται την έννοια της απώθησης».¹³ Αλλά στην επιστροφή του στον Φρόυντ, ο Λακάν θα επαναφέρει κυρίως την κοφτερή αιχμή της ανακάλυψής του, που απομακρύνεται από την αντικειμενική αλήθεια των γεγονότων. Στο κείμενο «Το φροϋδικό πράγμα», θα διευκρινίσει ότι η ουσιαστική ανακάλυψη του Φρόυντ συνίσταται στη δήλωση ότι «αυτό μιλάει, και ασφαλώς εκεί όπου δεν το περιμέναμε, δηλαδή εκεί όπου υποφέρει».¹⁴ «Εγώ, η αλήθεια, μιλάω».¹⁵ Ας υπογραμμίσουμε εδώ ότι αυτή η δήλωση εμπίπτει πρωτίστως στην εκφορά και δεν είναι επ' ουδενί ένα εγωτικό εκφερόμενο που εκφράζει μια προσωπική πεποίθηση ενάντια στην καθολική γνώμη.

Αλήθεια και γνώση

Ο Λακάν ξεκίνησε αντιπαραθέτοντας την αλήθεια προς τη γνώση και υποστήριξε την πρωτοκαθεδρία της αλήθειας έναντι της γνώσης. Η αναφορά, ιδίως, στο παράδοξο του *Μένωνα* θα του χρησιμεύσει για να υποστηρίξει ότι «η επιστήμη [épistémè], δηλαδή η αρθρωμένη με τυπική συνοχή γνώση, δεν καλύπτει όλο το πεδίο της ανθρώπινης εμπειρίας».¹⁶ Και όσον αφορά την *αληθή δόξα* [alèthès

12. Λακάν Ζ., «Παρέμβαση για τη μεταβίβαση», μετ. Ε. Θεοδωρίδης, *Η Ψυχανάλυση*, τχ. 1, σ. 9-21. Στο *Écrits*, ό.π., σ. 219 & 216.

13. Miller J.-A., «La vérité fait couple avec le sens», *La Cause du désir*, τχ. 92, ό.π., σ. 87.

14. Lacan J., «La chose freudienne», στο *Écrits*, ό.π., σ. 413.

15. Στο *ίδιο*, σ. 409.

16. Lacan J., *Le Séminaire*, livre II, *Le moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 1978, σ. 26.

doxa], την αληθινή γνώμη, ο Λακάν σημειώνει ότι «εδώ, το αληθές είναι αδύνατο να το συλλάβει κανείς με μια τύποις αρθρωμένη γνώση».¹⁷

Ακολουθώντας τη διαλεκτική διαδικασία που αναπτύσσεται σε αυτό τον διάλογο μεταξύ του Μένωνα και του Σωκράτη, ο Λακάν υπογράμμιζε τη δημιουργική και την εν τη γενέσει διάσταση της αλήθειας μέσα στην οποία εργαζόμαστε, η οποία διαφέρει από την ήδη συγκροτημένη γνώση.

Μεταστροφή

Ο Λακάν δεν θα διατηρήσει αυτή την αντίθεση μεταξύ αλήθειας και γνώσης. Θα πρέπει να περιμένουμε την «Πρόταση για τον ψυχαναλυτή της Σχολής» για να δούμε να εμφανίζεται μια άρθρωση των δύο, την οποία θα τυποποιήσει στον μαθηματικοποιημένο τύπο του αναλυτικού λόγου. Η αλήθεια και η γνώση δεν μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες. «Αυτό που, στη γέννησή του, παρουσιάζεται ως αλήθεια γίνεται γνώση όταν καταγράφεται και καθιζάνει».¹⁸ Η Πρόταση του περάσματος εγγράφεται σε αυτή την προοπτική μιας γνώσης πάνω στην ασυνείδητη αλήθεια. Η αλήθεια παρουσιάζεται καταρχάς ως μη-γνώση, εκδηλώνεται μέσω του ελεύθερου συνειρμού και καταλήγει να παίρνει τη μορφή μιας γνώσης. «[Έτσι] αρθρώνεται, δηλώνει ο Λακάν, σε αλυσίδες γραμμάτων τόσο αυστηρές που –με τον όρο να μην παραλειφθεί κανένα γράμμα– το μη-γνωστό διευθετείται ως το πλαίσιο της γνώσης».¹⁹ Ο Λακάν καθιερώνει επίσης με όρους γνώσης τη μεταβολή που λαμβάνει χώρα στο τέλος της ανάλυσης, από το είναι της επιθυμίας στο είναι της γνώσης. Όπως παρατηρούμε, δεν πρόκειται πλέον για την *αλήθεια που λέει «εγώ μιλάω»*, αλλά για «μια αλήθεια αλυσοδεμένη, εκκενωμένη από σημασία και, ως εκ τούτου, από πάθος».²⁰ Η αναλυτική διάταξη συνίσταται λοιπόν στη συλλογή των σημαινόντων που έχουν αξία αλήθειας,

17. Στο ίδιο.

18. Miller J.-A., «Le paradoxe d'un savoir sur la vérité», *La Cause freudienne*, τχ. 76, Δεκέμβριος 2010, σ. 124.

19. Lacan J., «Proposition du 9 octobre 1967 sur le psychanalyste de l'École», στο *Autres écrits*, Seuil, Παρίσι 2001, σ. 249.

20. Miller J.-A., «Le paradoxe d'un savoir sur la vérité», *ό.π.*, σ. 129.

αυτών που μέτρησαν για το υποκείμενο. Προϋποθέτει την πράξη του αναλυτή προκειμένου αυτά να απομονωθούν.

Ωστόσο, ο Λακάν θα καταλήξει να υποβιβάσει την αξία της γνώσης όσον αφορά την προσέγγιση του πραγματικού. Στο Σεμινάριό του *Ακόμη*, θα αναφέρει τον όρο «σκάρφισμα γνώσης πάνω στη γλαλώσσα».²¹ Η δομή της γλώσσας ανάγεται τότε στη μυθοπλασία, ενώ το ασυνείδητο γίνεται αντιληπτό ως «μια τεχνογνωσία πάνω στη γλαλώσσα».²² Όμως έτσι τι απέγινε η αλήθεια; Και τι απέγιναν οι αποκαλύψεις;

Ψευδόμενη αλήθεια και μυθοπλασία

Τα επιτεύγματα της αποκάλυψης σημαδεύουν την αναλυτική πορεία μέχρι ένα ορισμένο σημείο. Δείχνουν ότι η αλήθεια παράγεται μέσα στον λόγο. Γι' αυτό, ο Λακάν υποστήριξε ότι η αλήθεια έχει δομή μυθοπλασίας. Εξ αρχής είχε διευκρινίσει ότι ο όρος *μυθοπλασία* δεν αντιπροσωπεύει τίποτα απατηλό ή παραπλανητικό. Ο μυθοπλαστικός χαρακτήρας των μύθων και των παιδικών σεξουαλικών θεωριών το μαρτυρά. Η αφηγηματική δομή της διήγησής τους επιτρέπει πράγματι να προσεγγιστούν θέματα όπως ο θάνατος, η ύπαρξη και η μη-ύπαρξη, δηλαδή ό,τι ανήκει στην κατηγορία του ανείπωτου. Επίσης, αποτελεί μια ουσιαστική διάσταση της αναλυτικής εμπειρίας. Ωστόσο, η ανάλυση μπορεί να προχωρήσει μέχρι το επίπεδο όπου η αλήθεια παύει να ισχύει, ήτοι μέχρι την απόλαυση ως το ακροτελεύτιο σημείο της αφήγησης ως φορέα αποκαλύψεων. Δεν μπορεί κανείς να πει το αληθές για την απόλαυση ούτε να πει όλη την αλήθεια. Ας σημειωθεί, εν προκειμένω, ότι ο Λακάν δεν έπαψε ποτέ να αντιτίθεται στην ιδέα μιας διαφάνειας των λέξεων ως προς το Πράγμα ούτε στην αντίληψη της αλήθειας ως όλου. Δεν μπορεί κανείς παρά να περιστρέφεται γύρω από την αλήθεια ή να τη μισο-λέει. Κατά συνέπεια, η ομιλία που θεσπίζεται από

21. Δική μας μετάφραση του «*élucubration de savoir sur lalangue*». (Σ.τ.Ε.) Lacan J., *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 1975, σ. 127.

Βλ., επίσης, Ζ. Λακάν, Σεμινάριο Εικοστό, *Ακόμη*, σ. 323, μετ. Βλ. Σκολίδη, εκδόσεις Ψυχογιός, Αθήνα 2011.

22. Δική μας μετάφραση του «*un savoir-faire avec lalangue*». Βλ. επίσης *Ακόμη*, ό.π. (Σ.τ.Ε.)

τον αναλυτικό λόγο υπάγεται στη μυθοπλασία, στην ψευδόμενη αλήθεια. Η γλώσσα είναι ένα προσποιητό και, ως προς το πραγματικό, δεν μπορεί παρά να ψεύδεται. Ο Φρόυντ είχε ήδη επισημάνει τη λειτουργία του *πρώτου ψεύδους* [proton pseudos] στην περίπτωση της Έμμα. Το ψέμα, επομένως, δεν αναφέρεται σε κάποια αντίθεση ανάμεσα στο αληθινό και το ψευδές.

Από το πρώτο του Σεμινάριο, ο Λακάν είχε ήδη υπογραμμίσει ότι ο λόγος εκτυλίσσεται στη διάσταση της παραπλανητικής αλήθειας. Η αλήθεια είναι ψεύδος, καθώς εξαρτάται από την αφήγηση, την κατασκευή, το νόημα που αποδίδουμε στα γεγονότα. Η αναφορά στο κείμενο «Πρόλογος στην αγγλική έκδοση του 11^{ου} Σεμιναρίου», όπου ο Λακάν χρησιμοποιεί τον όρο ψευδόμενη αλήθεια, θα μπορούσε να διαβαστεί ως αντίστιξη στο «Λειτουργία και πεδίο...», όπως μας είχε ήδη προτείνει ο Ζ.-Α. Μιλέρ. Ο Λακάν κάνει εκεί λόγο για ένα άλλο πεδίο όπου η αλήθεια δεν έχει πλέον θέση παρά μόνο ψευδόμενη, το πεδίο της απόλαυσης και της ικανοποίησής της. Η ψευδόμενη αλήθεια γίνεται τότε σκάρφισμα γνώσης πάνω στο πραγματικό –κάτι που δεν σημαίνει πως δεν παράγονται επιτελέσματα αλήθειας ούτε ότι ο αναλυτής δεν μεριμνά για αυτά. «η ψυχανάλυση είναι αυτή που φτιάχνει το αληθοφανές. Αλλά πώς πρέπει να κατανοήσουμε αυτό το *φτιάχνει το αληθοφανές*; Πρόκειται για μια ρήξη νοήματος, ένα *νόημα εν λευκώ*»,²³ λέει ο Λακάν.

Αλήθεια, ασυνέχεια και μεταλλαγές

Για τον Λακάν, η αλήθεια δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς μια αφήγηση που αποκαθιστά μια συνέχεια στην ιστορία του υποκειμένου δίνοντας νόημα σε ό,τι δεν μπόρεσε να ειπωθεί ή ειπώθηκε στρεβλά. Η αφήγηση «[αναλαμβάνει] αυτό που έμεινε ως τρύπα μέσα στην πραγματικότητα του υποκειμένου, [ώστε να δώσει] νόημα στα τραύματά του, στις ανεξίτηλες εικόνες του, στις μνημειώδεις

23. Lacan J., «L'insu que sait...», *ό.π.*, μάθημα της 10ης Μαΐου 1977.

Στο πρωτότυπο: un sens blanc, δηλαδή το άλλο όνομα που μας προτείνει εδώ ο Λακάν για το semblant. Οι δύο όροι είναι, στα γαλλικά, ομόηχοι. (Σ.τ.Ε.)

σικηνές του».²⁴ Πρόκειται για την αποκατάσταση μιας συνέχειας μεταξύ των τρυπών μέσω της αφήγησης μιας ιστορίας για κάποιον άλλο. Όμως ο Λακάν θα καταλήξει να αντιτακιστεί το ιδανικό μιας αποκατεστημένης στη συνέχειά της ιστορίας με την αντίληψη μιας ασυνεχούς ιστορίας, φτιαγμένης από διάσπαρτα κομμάτια, θραύσματα, αναδυόμενα στοιχεία, αποκαλύψεις. Η αφηγηματική ασυνέχεια θέτει υπό αμφισβήτηση την ιδέα μιας μοναδικής και μονοσήμαντης αλήθειας. «Η ίδια η άρθρωση του αναλυτικού λόγου οδηγεί τον αναλυόμενο να κατασκευάσει, να υφάνει ένα πλέγμα ψευδόμενης αλήθειας, ένα πλέγμα μεταβλητής, μεταβαλλόμενης αλήθειας, αλήθειας που γέρνει αδιάκοπα προς το ψεύδος, που είναι μόνο παροδική, και να υφάνει αυτό το πλέγμα από τα παρελθόντα και τα καθημερινά ενδεχόμενα».²⁵

Έτσι, σε μια ανάλυση, αποκαλύψεις διαδέχονται η μια την άλλη, αποκαλύψεις που ενίοτε θέτουν υπό αμφισβήτηση τις προηγούμενες. Εξάλλου, με τις τομές που κάνει και τις στίξεις του, η πράξη του αναλυτή συμμετέχει στη μεταλλαγή της αλήθειας. Έτσι το ασυνείδητο αποκτά νόημα και αυτό το νόημα δεν παύει να επανερμηνεύεται ολοένα και διαφορετικά. Η αλήθεια ποικίλλει, πολλαπλασιάζεται, ενώ η *ιστορία* γίνεται αντιληπτή πλέον ως αυτή που κατασκευάζεται για κάποιον άλλο σε μια μεταβιβαστική διάσταση. Δεν υπάρχει ιδανική συνέχεια, αλλά μια μεταβιβαστική και ενική ιστορία.

Το μόνο βέβαιο είναι ότι η μεταβλήθεια, οι μεταλλαγές της αλήθειας, παραμένουν μέλημα της ψυχανάλυσης. Στην εποχή της μετα-αλήθειας, η ψυχανάλυση πηγαίνει κόντρα στο ρεύμα του περιρρέοντος λόγου, όπου η αναφορά στην αλήθεια έχει εξαφανιστεί, με επακόλουθο την υποτίμηση ή ακόμη και τον εξευτελισμό του λόγου. Το διακύβευμα του συνεδρίου μας είναι να αναδείξουμε την ηθική διάσταση της σχέσης των υποκειμένων με την αλήθεια,

24. Miller J.-A., «La vérité fait couple avec le sens», *ό.π.*, σ. 88.

25. Miller J.-A., «L'orientation Lacanienne. Choses de finesse en psychanalyse», *ό.π.*, μάθημα της 11ης Φεβρουαρίου 2009.

με τον λόγο –ηθική διάσταση που αποτελεί την ίδια την προϋπόθεση της αναλυσιμότητάς τους. «Δοκιμασία της αλήθειας, αυτό είναι η ανάλυση ως τέτοια, όπου προσπαθούμε να πούμε την αλήθεια με τον αναλυτή να μας συνοδεύει εμπνεύοντάς μας ένα ορισμένο πάθος να πούμε το αληθές».²⁶

Μετάφραση: Ελένη Μόλαρη

Επιμέλεια μετάφρασης: Ρεζινάλντ Μπλανσέ, Ελένη Τέντσου

26. Miller J.-A., «La passe bis», *La Cause freudienne*, τχ. 66, Ιούνιος 2007, σ. 211.